

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำนี้ เกิดจากคำถามเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองว่า ได้ดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้หรือไม่ โดยเฉพาะเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการลงทุนเพิ่มรายได้ และลดรายจ่าย หรือสำหรับการส่งเสริมและเพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างสวัสดิการ การพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ และเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเร่งด่วนสำหรับประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานะทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการทดแทนระหว่างการกู้จากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกับการกู้ประเภทอื่น เพื่อศึกษาประสิทธิผลของกองทุนหมู่บ้านที่มีต่อรายได้ และการบริโภคของครัวเรือน เพื่อเสนอแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำ

วิธีการวิจัยในครั้งนี้ 1) วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บและรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจด้วยแบบสอบถาม ซึ่งเป็นการสำรวจกลุ่มตัวอย่างที่กู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดสุพรรณบุรี เชียงราย กาฬสินธุ์ และพัทลุง จังหวัดละ 1 ตำบล ตำบลละ 5 หมู่บ้าน และหมู่บ้านละ 20 ครัวเรือน ในปี 2560 โดยวิธีการเลือกแบบกำหนดโควตา รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและเมืองแห่งชาติ กรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในพื้นที่สุพรรณบุรี เชียงราย กาฬสินธุ์ และพัทลุง 2) วิจัยพรรณนาด้วยข้อมูลและสถิติต่างๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันเพื่ออธิบายถึงสถานะทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งในด้านของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 3) วิธีการทางการเงิน เพื่ออธิบายประสิทธิภาพทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 4) วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้เครื่องมือทางสถิติ ประกอบด้วยสหสัมพันธ์ แบบจำลองการถดถอยพหุคูณ แบบจำลองโลจิสติกเชิงอันดับ เพื่ออธิบายประสิทธิผลของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่มีต่อรายได้ การบริโภค ทรัพย์สิน หนี้สิน เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ประการที่หนึ่ง สถานะทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำนั้น ผลการสำรวจสถานะทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี รวมทั้งหมด 132 กองทุน พบว่า กองทุนหมู่บ้านฯในพื้นที่เหล่านี้ต่างได้รับการจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติม สถานะทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านฯในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ปรากฏว่า มีกำไรสุทธิเท่ากับ 11,769,690.66 บาท 11,494,075.85 บาท 14,472,309.10 บาท และ 14,751,769.99 บาท ในปี 2554 2555 2556 และ 2557 ตามลำดับ เพิ่มขึ้นร้อยละ -2.40 20.58 1.89 ในปี 2555 2556 และ 2557 ตามลำดับ

สถานะทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านฯในตำบลนางบวช อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ในปี 2559 มีสินทรัพย์รวมทั้งสิ้น 322,399,195.13 บาท เงินกองทุนหมู่บ้านเท่ากับ 245,901,672.52 บาท ทุนเท่ากับ 316,213,938.96 บาท กำไรสุทธิเท่ากับ 17,621,980.90 บาท

สถานะทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านฯในตำบลป่าพะยอม อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง มีกำไรสุทธิเท่ากับ 172,144.55 บาท 213,923.11 บาท 123,543.74 บาท 136,238.04 บาท และ 578,648.13 บาท ในปี 2556 2557 2558 2559 และ 2560 ตามลำดับ สถานะทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านฯ ในตำบลกุดปลาข้าว อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ มี กำไรสุทธิเท่ากับ 39,384.50 ในปี 2555 เท่ากับ 142,268.56 บาท ในปี 2556 เท่ากับ 140,076.25 บาท ในปี 2557 เท่ากับ 279,296.15 บาท ในปี 2558 เท่ากับ 142,550.30 บาท ในปี 2559 และเท่ากับ 156,554.16 บาท ในปี 2560

ประการที่สอง ผลการศึกษาประสิทธิภาพทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำนั้น สามารถพิจารณาจากอัตราส่วนทางการเงิน โดยส่วนใหญ่กองทุนหมู่บ้านฯในพื้นที่ดังกล่าว มีอัตราส่วนทางการเงินมากกว่า 1% ซึ่งแสดงถึงประสิทธิภาพทางการเงินที่อยู่ในเกณฑ์พอใช้ โดยอัตราส่วนทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ระหว่างปี 2554-2557 มีดังนี้ อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์มีแนวโน้มลดลง อัตราเงินสทบและประกันความเสี่ยงต่อสินทรัพย์มีแนวโน้มลดลง อัตราผลตอบแทนต่อทุนมีแนวโน้มลดลงเช่นกัน อัตราเงินสทบและประกันความเสี่ยงต่อทุนมีแนวโน้มลดลงเล็กน้อย ซึ่งอยู่ในเกณฑ์พอใช้ อัตราส่วนรายได้จากดอกเบี้ยต่อเงินกองทุน มีแนวโน้มลดลงเล็กน้อย ซึ่งอยู่ในเกณฑ์พอใช้ อัตราผลตอบแทนของสินเชื่อ มีแนวโน้มลดลงเล็กน้อย ซึ่งอยู่ในเกณฑ์พอใช้ อัตรากำไรสุทธิมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ดี อัตรากำไรสุทธิสมาชิกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ดี อัตราการเติบโตของกำไร มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อัตราการเติบโตของทุนก็ขึ้นอยู่กับกำไรมูลค่าของภาครัฐ

อัตราส่วนทางการเงินกองทุนหมู่บ้านอำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ในปี 2559 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ โดยส่วนใหญ่อัตราส่วนทางการเงินจะค่ามากกว่า 1% ยกเว้นอัตราเงินสบทบและประกันความเสี่ยงต่อสินทรัพย์ อัตราส่วนทางการเงินของกองทุนหมู่บ้าน อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง ระหว่างปี 2556-2560 มีแนวโน้มเพิ่มเพิ่มขึ้นทั้งหมด และอัตราส่วนทางการเงินทั้งหมดมีค่ามากกว่า 1% ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการบริหารกองทุนหมู่บ้านของอำเภอป่าพะยอม เช่นเดียวกับอัตราส่วนทางการเงินของกองทุนหมู่บ้าน อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ระหว่างปี 2556-2560 ส่วนใหญ่มีค่ามากกว่า 1% ยกเว้นอัตราเงินสบทบและประกันความเสี่ยงต่อสินทรัพย์ในปี 2557 อัตราการเติบโตของกำไร และอัตราการเติบโตของทุน แสดงให้เห็นว่า กองทุนหมู่บ้านในอำเภอเขาวงบริหารการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการสำรวจความคิดเห็นของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านเกี่ยวกับความสามารถในการชำระหนี้ระยะสั้น สภาพคล่องของกองทุนหมู่บ้าน ความสามารถในการบริหารลูกหนี้ อัตรากำไรของกองทุนหมู่บ้าน อัตรากำไรจากการดำเนินงาน ประสิทธิภาพในการทำงาน อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ รายได้ของกองทุนหมู่บ้าน รายจ่ายของกองทุนหมู่บ้านนั้น สมาชิกกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่มีความพอใจในระดับปานกลาง

ประการที่สาม ผลการศึกษาเปรียบเทียบการทดแทนระหว่างการกู้จากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกับการกู้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยประมาณค่าสัมประสิทธิ์ด้วยแบบจำลองการถดถอยพหุคูณและแก้ปัญหา Heteroscedasticity ด้วยวิธี Robust พบว่า การเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยเงินกู้กองทุนหมู่บ้าน และอัตราดอกเบี้ยจากแหล่งเงินกู้ ธกส. ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของจำนวนเงินกู้กองทุนหมู่บ้านปี 2560 ในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของอัตราดอกเบี้ยเงินกู้กองทุนหมู่บ้านเท่ากับ 0.038 และ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของอัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากภาระเงินกู้ ธกส.เท่ากับ 0.021 ตามลำดับ นั้นหมายความว่า เมื่ออัตราดอกเบี้ยเงินกู้กองทุนหมู่บ้านเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จำนวนเงินกู้กองทุนหมู่บ้านจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.038 และเมื่ออัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากภาระเงินกู้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จำนวนเงินกู้กองทุนหมู่บ้านจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.021 ดังนั้น จำนวนเงินกู้จากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จึงจัดเป็นสินค้าทดแทนเมื่อเทียบกับเงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส). เนื่องจากความยืดหยุ่นไขว้ของจำนวนเงินกู้กองทุนหมู่บ้านต่ออัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส). มีค่าเป็นบวก

ประการที่สี่ ผลการศึกษาประสิทธิผลของกองทุนหมู่บ้านที่มีต่อรายได้ และการบริโภคของครัวเรือนนั้น จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างพบว่า ลูกค้กองทุนหมู่บ้านกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่า กองทุนหมู่บ้านและชุมชนไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของหนี้สิน เงินออม การบริโภค และทรัพย์สินของลูกค้กองทุนหมู่บ้าน แต่ผลต่อการ

เปลี่ยนแปลงสถานะทางเศรษฐกิจของกองทุนหมู่บ้านนั้น ลูกค้ำกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองส่วนใหญ่เห็นว่า กองทุนหมู่บ้านทำให้สถานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์แบบจำลอง Ordered Logistic Regression ปรากฏว่า จำนวนภาระหนี้เงินกองทุนหมู่บ้านส่งผลกระทบต่อรายได้ของลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับผลกระทบเมื่อพิจารณาจาก Marginal Effect พบว่า การเปลี่ยนแปลงภาระหนี้กองทุนหมู่บ้านส่งผลต่อความน่าจะเป็นในการเปลี่ยนแปลงรายได้ของลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จำนวนภาระหนี้เงินกองทุนหมู่บ้านส่งผลกระทบในทิศทางตรงกันข้ามต่อลักษณะการบริโภคของลูกหนี้กองทุนหมู่บ้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ 0.10 โดยเมื่อจำนวนหนี้กองทุนหมู่บ้านลดลง ทำให้การบริโภคของลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงจากการบริโภคเพิ่มขึ้นเป็นการบริโภคลดลงหรือไม่เปลี่ยนแปลง และเมื่อพิจารณาจาก Marginal Effect พบว่า ถ้าภาระหนี้กองทุนหมู่บ้านเพิ่มขึ้น 1 บาท ส่งผลให้โอกาสที่ลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านเปลี่ยนสถานะการบริโภคจากการบริโภคลดลงเป็นการบริโภคเพิ่มขึ้น

จำนวนภาระหนี้เงินกองทุนหมู่บ้านส่งผลกระทบในทิศทางตรงกันข้ามต่อการออมของลูกหนี้กองทุนหมู่บ้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ 0.05 ถ้าภาระหนี้กองทุนหมู่บ้านเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ความน่าจะเป็นในการเปลี่ยนแปลงสถานะการออมของลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านจากการเพิ่มขึ้นมากเป็นการออมเพิ่มขึ้นบางส่วน ความน่าจะเป็นในการเปลี่ยนสถานะการออมของลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านจากการออมเพิ่มขึ้นบางส่วนเป็นการออมลดลง และจำนวนภาระหนี้เงินกองทุนหมู่บ้านส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทรัพย์สินของลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับผลกระทบเมื่อพิจารณาจาก Marginal Effect พบว่า การเปลี่ยนแปลงภาระหนี้กองทุนหมู่บ้านส่งผลให้โอกาสในการเปลี่ยนแปลงทรัพย์สินของลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านเกิดขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ประการที่ห้า ผลการศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำ จำนวนภาระหนี้เงินกองทุนหมู่บ้านส่งผลกระทบต่อสถานะทางเศรษฐกิจของลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับผลกระทบของจำนวนหนี้กองทุนหมู่บ้านเมื่อพิจารณาจาก Marginal Effect พบว่า การเปลี่ยนแปลงจำนวนภาระหนี้กองทุนหมู่บ้านส่งผลให้โอกาสในการเปลี่ยนแปลงสถานะทางเศรษฐกิจของลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านเกิดขึ้น อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาโอกาสที่ลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านจะเปลี่ยนฐานะทางเศรษฐกิจแล้ว พบว่า ถ้าลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านจบการศึกษาระดับประถมศึกษา หรือจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือจบการศึกษาระดับ

อนุปริญญา ปวส.หรือเทียบเท่า หรือจบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า เมื่อเทียบกับลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯที่ไม่เคยได้รับการศึกษาแล้ว ทำให้โอกาสที่ลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯมีสถานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ถ้าลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านแต่งงานแล้วหรืออยู่ด้วยกัน จะทำให้โอกาสที่ลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯมีสถานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ถ้าลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯเช่าที่ดิน/ที่อยู่อาศัย จะทำให้โอกาสที่ลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯมีสถานะทางเศรษฐกิจคงเดิม มากกว่ากรณีลูกหนี้ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ถ้าลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯครอบครองทองคำมูลค่า 40,001- 60,000 บาทหรือ ทองคำมูลค่าตั้งแต่ 60,001 บาทขึ้นไป โอกาสที่ลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯมีสถานะทางเศรษฐกิจคงเดิมน้อยกว่ากรณีลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯไม่ได้ครอบครองทองคำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ถ้าลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯได้รับมรดกเป็นทองคำ โอกาสที่ลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯมีสถานะทางเศรษฐกิจคงเดิม น้อยกว่ากรณีลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯไม่เคยได้รับมรดก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ดังนั้น แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพกองทุนหมู่บ้านเพื่อให้ฐานะทางเศรษฐกิจของลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ภาครัฐจึงควรเน้นลูกหนี้ที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา หรือจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือจบการศึกษาระดับอนุปริญญา ปวส.หรือเทียบเท่า หรือจบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า หรือลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านแต่งงานแล้วหรืออยู่ด้วยกัน หรือลูกหนี้ที่ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินเอง ลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯครอบครองทรัพย์สินเป็นทองคำ และลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯได้รับมรดกเป็นทองคำ ซึ่งมีศักยภาพในการเปลี่ยนฐานะทางเศรษฐกิจจากการใช้เงินกองทุนหมู่บ้านฯมากกว่าลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯมากกว่ากลุ่มอื่นๆ เนื่องจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า สามารถเปลี่ยนแปลงสถานะทางเศรษฐกิจได้

อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำครั้งนี้ มุ่งเน้นเฉพาะกองทุนหมู่บ้านในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง และอำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีรายได้ต่ำสุดของแต่ละภาค ยกเว้นพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำสุดในปี 2558 คือ จังหวัดปัตตานี แต่ไม่สะดวกในการลงพื้นที่ ดังนั้นข้อมูลที่ได้รับ อาจจะมี ความแตกต่างจากพื้นที่ที่มีรายได้เฉลี่ยแตกต่างกัน ทำให้การวิจัยครั้งนี้ มีผลการศึกษาที่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญกับผลการศึกษาก่อนหน้านี้ โดยกองทุนหมู่บ้านฯเหล่านี้มีประสิทธิภาพทางการเงิน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความมีวินัยในการชำระหนี้กองทุนหมู่บ้านฯ แต่ขณะเดียวกันประสิทธิผลของกองทุนหมู่บ้านฯในการเปลี่ยนสถานะทาง

เศรษฐกิจของครัวเรือนกลับไม่ชัดเจน นั้นแสดงให้เห็นว่า การจัดสรรเงินทุนผ่านกองทุนหมู่บ้านฯ ในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำอาจจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านฯ โดยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้คือ

1) ผลการศึกษาประสิทธิภาพทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำนั้น สามารถพิจารณาจากอัตราส่วนทางการเงิน ซึ่งอยู่ในเกณฑ์พอใช้ แสดงถึงการบริหารกองทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อพิจารณาจากความคิดเห็นของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านเกี่ยวกับประสิทธิภาพทางการเงินแล้ว ส่วนใหญ่มีความพอใจในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกันทั้งสองมิติ แต่อาจจะไม่ครอบคลุมทัศนคติของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านทั้งหมด

2) การที่จำนวนเงินกู้จากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จัดเป็นสินค้าทดแทนเมื่อเทียบกับจำนวนเงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส). ซึ่งเป็นผลการวิจัยที่แตกต่างกับงานวิจัยก่อนหน้านี้ อย่างมีนัยสำคัญ โดยผลการศึกษาก่อนหน้านี้ระบุว่า เงินกู้จากกองทุนหมู่บ้านฯ จัดเป็นสินค้าประกอบกับเงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส). ซึ่งเป็นผลการวิเคราะห์ที่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญต่อการดำเนินการนโยบายเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน แสดงให้เห็นว่า กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในพื้นที่ที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำและพื้นที่ในจังหวัดอื่นๆ ของไทย มีลักษณะการเป็นสินค้าทดแทนหรือสินค้าประกอบแตกต่างกัน ทำให้การประยุกต์ใช้กองทุนหมู่บ้านเพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ย่อมแตกต่างกัน นั่นคือ ในพื้นที่จังหวัดยากจนของไทยนั้น คนในหมู่บ้านหรือชุมชน จะหันมากู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านฯ ทดแทนการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

3) ผลการศึกษาพบว่า จำนวนภาระหนี้เงินกองทุนหมู่บ้านฯ ไม่ส่งผลกระทบต่อรายได้ของลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯ แต่จำนวนภาระหนี้เงินกองทุนหมู่บ้านฯ ส่งผลกระทบต่อลักษณะการบริโภคของลูกหนี้ โดยถ้าภาระหนี้กองทุนหมู่บ้านฯ เพิ่มขึ้น จะทำให้โอกาสมากขึ้นที่ลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯ เปลี่ยนสถานะการบริโภคจากการบริโภคลดลง เป็นการบริโภคเพิ่มขึ้น แสดงถึงผลการวิจัยที่แตกต่างกับผลการศึกษาก่อนหน้านี้ค่อนข้างมาก นั้นแสดงให้เห็นว่า จำนวนเงินกู้กองทุนหมู่บ้านฯ ในพื้นที่ที่มีรายได้ต่ำไม่ได้ช่วยสร้างรายได้ให้ลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯ แต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับทำให้การบริโภคของลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ภาระหนี้เงินกองทุนหมู่บ้านฯ ที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้การออมของลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯ ลดลง และไม่ผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทรัพย์สินของลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯ แต่อย่างใด

4) แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำนั้น ภาครัฐควรมุ่งเน้นลูกหนี้ที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา หรือจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือจบการศึกษาระดับ

อนุปริญญา ปวส.หรือเทียบเท่า หรือจบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า หรือลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านแต่งงานแล้วหรืออยู่ด้วยกัน หรือลูกหนี้ที่ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินเอง ลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯครอบครองทองคำมูลค่า 40,001- 60,000 บาทหรือ ทองคำมูลค่าตั้งแต่ 60,001 บาทขึ้นไป และลูกหนี้กองทุนหมู่บ้านฯได้รับมรดกเป็นทองคำ นั้นแสดงให้เห็นว่า การศึกษาในระดับที่สูงขึ้น การถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดิน การครอบครองทองคำ และมรดก ส่งผลต่อประสิทธิภาพของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำ จึงทำให้รัฐบาลควรจัดแบ่งประเภทของกองทุนหมู่บ้านฯที่มุ่งเน้นเพิ่มฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯ และกองทุนหมู่บ้านฯที่มุ่งเน้นเสริมสภาพคล่องทางการเงินของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านฯ ออกจากกัน เพื่อให้กองทุนหมู่บ้านฯสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ ทั้งการเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการลงทุนพัฒนาอาชีพ เพิ่มรายได้และลดรายจ่าย หรือการส่งเสริมและพัฒนาไปสู่การสร้างสวัสดิภาพ สวัสดิการ หรือประโยชน์ส่วนรวมอื่นใดให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง รวมถึงเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียน เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเร่งด่วนสำหรับประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง และลดการกักขังเงินนอกระบบของประชาชน

สำหรับการดำเนินการวิจัยในครั้งต่อไปนั้น ควรคำนึงว่า ข้อมูลเกี่ยวกับสถานะทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดที่มีรายได้ต่ำนั้น มีความแตกต่างกันในแง่ช่วงเวลา และความสม่ำเสมอ ส่งผลต่อการเปรียบเทียบประสิทธิภาพทางการเงินของกองทุนหมู่บ้านฯระหว่างพื้นที่อาจจะทำได้ยาก เนื่องจากการจัดเก็บข้อมูลของกองทุนหมู่บ้านฯยังไม่เป็นระบบ และมีความแตกต่างกันระหว่างกองทุนหมู่บ้านฯในพื้นที่ต่างๆทั้งในแง่ของการเริ่มต้นดำเนินการ เงินกองทุน จำนวนสมาชิก การกำกับดูแล และความโปร่งใส ซึ่งควรมีการรวบรวมข้อมูลที่ละเอียดและครอบคลุมพื้นที่จังหวัดที่มีฐานะยากจนให้มากกว่านี้ และเปรียบเทียบกับจังหวัดที่มีฐานะดี (รายได้สูง) ของแต่ละ เพื่อศึกษาถึงการเป็นสินค้าทดแทนหรือสินค้าประกอบ เมื่อเปรียบเทียบกับแหล่งเงินกู้ประเภทอื่น รวมทั้งผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านฯต่อฐานะทางการเงินของลูกหนี้ในพื้นที่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันอย่างชัดเจน